

انواع انتظارات اجتماعی در تعلیم و تربیت

پیشرفتهای ارزنده‌ای که در سالهای اخیر در روانشناسی اجتماعی و کاربردهای فراوانش در موقعیتهای مختلف یادگیری بعمل آمده است، دست‌اندرکاران رشته‌های تربیتی را بدان داشت که نظر خود را به نکته‌ها و یافته‌های جدیدی که پدیدار شده‌اند، معطوف دارند. البته این نکته برای امر دلالت نمی‌کند که روانشناسی تربیتی فردی مورد بی‌مهری قرار گرفته، بلکه روانشناسی فردی نیز مستقیماً "بوسیله مفهوم بنیانی روانی-اجتماعی گروه‌ها و توجه به روابط درون گروهی روز بروز کاملتر میگردد. از سوی دیگر تا زمانیکه جامعه‌شناسان توجه خود را به گروه‌های اجتماعی نظیر جنایتکاران و متخلفین، آشوبگران، خانواده و گروه‌های سنی-جنسی با خصوصیات نژادی و یا ملیتی، محدود کرده بودند کمک آنها برای آماده کردن معلم کلاس نسبتاً ناچیز بود. اما با توسعهء تئوری میدانی^(۱) و تحقیق درباره تاثیرات متقابل و انتظارات افراد در گروه‌های "رو در روی"،^(۲) تصویر قبلی بکلی دگرگون شده و توجه به تصمیمات اکثریت و هم‌آهنگی اعمال آنها، موضوعات مهم رشته روانشناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی را تشکیل دادند (ترو Trow، زاندر Zander

هرس Horse، جنکینز Jenkins، ۱۹۷۲). مربیان تعلیم و تربیت نیز بر آن شدند که بدانند تا چه اندازه موقعیتهای گروهی در برانگیختن و ایجاد رفتارهای تازه تاثیر خواهند داشت.

پس از انتشار گزارش روزنتال Rosenthal و جکوبسن Jacobsen، (۱۹۶۷) بنام "مجسمه سازانهای در کلاس درس" مربیان تعلیم و تربیت معیارهای اصلی تفاوت‌های مهم فردی و گروهی را، که هوش و پیشرفت تحصیلی بودند، بتنهائی کافی نداشته و بر سایر عوامل، خصوصا "انتظارات معلم از شاگرد نیز تاکید نمودند. از این پس انتظارات معلم از شاگرد شامل سایر عوامل مهمی گردید که در آموزش مد نظر بودند. بتدریج این انتظارات به توقعات والدین، چشم داشت‌های همسایگان و خلاصه انتظارات اجتماعی عمومیت داده شد. موضوع انتظارات تحت عنوان دیگری بنام "تحقق پیشگوئی فرد^(۳)" که مفهومی نسبتا "قدیمی و جزئی از فرضیات جامعه‌شناسان پنجاه سال گذشته بود، مجددا "ظاهر گردید. عقیده بر این بود که نظیر باورداشت‌های دیگری که افراد درباره "خویش‌شن دارند، انتظارات عملی می‌توانند حالت "تحقق پیشگوئی فرد" را بوجود آورند. در این حال فرد گرایش به انجام شدن آنچه‌ی دارد که انتظار انجامش را در خود بوجود آورده است.

بطور کلی کسانی که در هر کار معینی انتظار موفقیت دارند، غالبا "احتمال موفقیتشان بیشتر از کسانی است که انتظار شکست دارند. اعمالی نظیر حل یک مسئله، داشتن اعتمادبنفس، و رفتارهای متقابل زبانی در اثر میزان انتظارات فرد تعیین گشته و متقابلا" قسمتی از عوامل موثر در موفقیت او خواهند شد.

این مقاله نظرات چندی را درباره "نرم‌ها^(۴)، نقش‌ها^(۵)، و انتظارات^(۶) از لحاظ تاثیرات متقابل در بین مردم و خصوصا "در کلاس درس بین معلم و شاگردان و نتایج آموزشی آنها ارائه مینماید.

"نرمها"

نرمها محصولات گروهی بوده که از فرهنگ نشئت یافته و شامل انتظارات یا نگرشهای افرادی هستند که عضو یک گروه می‌باشند. اکثر افراد شرکت‌کننده در گروه، معمولاً انتظارات و نگرشهای موجود را می‌دانند و نسبت به آنها رفتار می‌کنند. نرمها بر روی ادراک، شناخت، ارزشیابی و رفتار اثر می‌گذارند. آنها برای همه افراد گروه عمومیت داشته و نوع رفتارهایی را که از این اعضاء انتظار می‌رود، مشخص می‌کنند. بعضی از نرمها اجباری بوده و نقض آن عواقب سوء به همراه دارد. پاره‌ای دیگر، حالت سنتی داشته و در داخل گروه پذیرفته شده‌اند، اما برخی دیگر کاملاً اختیاری هستند (سارجنت Sargent، ویلیامسون Williamson، ۱۹۶۶). برای مثال، در داخل یک گروه خانوادگی، والدین باید مخارج فرزندان را فراهم کنند (اجباری)، از آنها انتظار می‌رود که فرایض دینی را به اولاد خود بیاموزند (سنتی) اما ممکن است فرزندان را به نمایش یک سیرک ببرند یا اینکه نبرند (اختیاری). نرمها همچنین درجه قبول یا عدم قبول فرد را درباره انتظارات گروه تعیین می‌نمایند. آنها در اثر تجربه گروهی حاصل شده، ممکن است مفهومی کاملاً واضح و یا ضمنی داشته باشند. بعضی از نرمها مشخص نشده، حالت تلویحی دارند و گروهی دیگر دقیقاً بیان گردیده و حالت تأکیدی دارند. (۷)

ارزشها و نرمها استانداردهای مشترکی از یک گروه هستند که بعنوان اصول تنظیمی زندگی اجتماعی بکار می‌روند. نرمها بر اساس ارزشهای فرهنگی پایه‌گذاری شده و رفتارهای مورد انتظار افرادی را که نقشهای مشخص ایفاء می‌کنند، معین می‌نمایند (شوارتز Schwartz، ۱۹۷۵). ارزشها و نرمهای موجود در فرهنگ را می‌توان از عناصر ساختی آن فرهنگ و بوسیله لغات رایج جهت

بیان آنها، متمایز نمود. ارزشها در معانی احساسی نظیر "خوب" و "بد"، و نرمها در مفاهیم تجویزی مانند "باید" و "نباید" آشکار میشوند. در همان حال که مردم بایکدیگر روابط متقابل دارند، ارزشها و نرمها توسعه می‌یابند و یا با توجه به جریبان افکار و انتظارات افراد از یکدیگر، ارزشها و نرمهای تازه اجتماعی بوجود می‌آیند.

در تعلیم و تربیت، نرمها عبارت از انتظارات و نگرشهای مشترک درباره روشها و رفتارهایی هستند که در محیط آموزش مناسب و شایسته بوده، رعایت آنها از جانب معلمان و دانش‌آموزان مطلوب می‌باشد. در کلاس درس، نرمها عوامل تثبیت‌کننده رفتار بوده و اعضا یک کلاس سعی مینمایند که خود را با آنها وفق دهند. قدرت نرمهای گروهی در کلاس درسی از دو نوع نیروست: (۱) نیروهای داخلی دانش‌آموز برای کاهش برخوردها، هنگامیکه اعمال شخصی و رفتارهای گروهی از یکدیگر متفاوتند، (۲) نیروهای نافذ از جانب کسانی که میخواهند بر رفتار دانش‌آموزان تأثیر داشته باشند (شماک Schmuck، ۱۹۷۸). در این خصوص شخصیت معلم، رعایت نرمها و ارزشهای اجتماعی وسیله او، می‌توانند از نیروهای نافذی باشند که بر رفتار دانش‌آموزان اثر خواهند داشت.

نقش‌ها (A)

نقش منسوب به عمل افراد در یک گروه کوچک یا جامعه بزرگتر است که به توضیح ضوابط رفتار اجتماعی کمک میکند. از سوی دیگر می‌توان به نقش بعنوان جنبه‌ای از شخصیت و در مفهومی که فرد وظایف اجتماعی خویش را بعنوان عادات یا خصوصیات مختلف آموخته است، نگاه کرد. بنابراین، مفهوم نقش امکانات واقعی برای کمک به

انواع انتظارات اجتماعی در تعلیم و تربیت

ساختن پلی بین شکاف روندهای فردیت و جمع گرائی را فراهم میسازد. یا بزبانی دیگر، نقش شامل انجام وظایف در یک موقعیت اجتماعی مشخص و تعهد حقوق آن می باشد.

عهده دار بودن یک نقش، فعالیت های مختلف اعضاء یک گروه را در مسیر توافق متقابل قرار داده و افراد را قادر میسازد تا رفتار دیگران را پیش بینی کنند. طبیعت دو جانبه بسیاری از نقشها این موضوع را بخوبی روشن میسازد. مثلاً "نقشهای زن و شوهر، معلم و شاگرد، والدین و فرزندان، استخدام کننده و استخدام شونده صور رفتار بین فردی را نشان می دهند که دارای منافع مکمل و متقابل برای طرفین هستند.

شاید عمومی ترین عقیده در مورد نقشها، وابستگی آنها با موقعیت های اجتماعی باشد، بطور کلی یک موقعیت اجتماعی عبارتست از تعیین هویت و شناسائی دسته معینی از افراد، و از این رو هر موقعیت اجتماعی نقش مخصوصی را برای فرد اقتضاء می کند. در واقع هنگامیکه اغلب مادر باره نقشها فکر می کنیم، همان نقشهای مربوط به موقعیت های اجتماعی را در نظر میگیریم. در رابطه با موضوع نقشها و موقعیت های اجتماعی همواره یک سؤال مطرح میشود که چرا اعضاء یک موقعیت اجتماعی، باید یک نقش عمومی را اجراء کنند؟ چند توضیح برای این سؤال وجود دارد؛ شاید توضیحی که بیشتر شنیده میشود از این قرار است که انتظارات مشترک برای روندهای رفتارهای خاص، نقشها را موجب میشوند و کسانی که نقش را ایفاء میکنند به انجام دادن آن تشویق شده اند. زیرا که یاد گرفته اند چه نوع رفتارهایی از آنها انتظار می رود و دیگران با توجه به انتظارات خویش باعث شده اند که رفتارهای مناسب با موقعیت اجتماعی را به افراد عضو آن یاد داده و آنها را وادار به اجراء نمایند. بنابراین این عقیده که نقشها توسط انتظارات استنتاج شده اند، موجودات انسانی افرادی منطقی و متفکر بوده و جریان اجتماعی شدن آنها

توسط آموختن و مناسب بودن انتظارات انجام میگیرد. علاوه بر این بهمان نسبت که نقشها متفاوتند، انتظارات مختلف برای آنها در نظر گرفته میشود (بیدل Biddle، ۱۹۷۹).

توضیح دیگر درباره نقشها مربوط به پیآمدهای رفتاری آنهاست. نقشها نه تنها بدون تاثیر نبوده بلکه دارای اثرات ویژه و یا موثر در نظام اجتماعی میباشند. پزشکی که در بیمارستان روپوش سفیدی پوشیده، برای این است که دیگران او را سریعتر تشخیص داده و در صورت لزوم دستورات او را بهتر اجرا نمایند. بسیاری از اعمالی که توسط نقشها اجرا میشوند، لذت بخش بوده و صاحبان آنها برای ادامه کارشان دلگرم تر میشوند، زیرا چنین اعمالی را مطلوب دانسته و پذیرفته اند.

مفهوم نقش بعنوان وسیله ای برای بحث در مورد اجتماعی شدن و سازگاری افراد با محیط نیز بکار رفته است. توجهی که نسبت به مسائل اولیه اجتماعی شدن در خانواده به عمل می آید، مشخص میکند که نقشهای ویژه ای بوسیله پدران، مادران، خواهران، و برادران بزرگتر اجرا میشوند.

معلم در کار روزانه خود نقشی متفاوت از آنچه در خانواده بعهده دارد، ایفاء میکند و دانش آموزان انتظار دارند که معلم خوب تدریس کند، مسائل مختلف را دقیقاً " بیان نماید و آنها را برای حل مشکلات درسی راهنمایی نماید. برای دانش آموزان همدلی و صبور بودن معلم در مرحله دوم اهمیت قرار داشته و کمتر توقع دارند که معلم با آنها مانند دوست، پدر یا مادرشان رفتار نماید.

انتظارات (۹)

انتظارات بعنوان باورداشتهها درباره رابطه رفتارها و نتایج آنها تعریف شده اند که ما برای درک و کنترل محیط خود بکار می بریم.

انواع انتظارات اجتماعی در تعلیم و تربیت

برای درک بهتر نظام باورداشتها، شایسته است دو عنصر دیگر - شناختی - ساختاری (۱۰) یعنی نگرشها (۱۱) و ارزشها (۱۲) را متمایز نمائیم. لازم به تذکر است که هر یک از این سه اصطلاح (انتظارات، نگرشها، و ارزشها) برای توصیف حالات درونی بکار میروند و برای اینکه رفتار انسان را بهتر درک کنند، معمولا "باورداشتها" (اعتقادات) را در مرکز قرار میدهند. اطلاعاتی را که مادر باره خود و یا درباره محیط مان داریم در اثر اعتقادات حاصل میشوند. هر اعتقاد، بعضی خواص را به موضوعی نسبت می‌دهد. موضوع ممکن است شخص، شیئی، موسسه، حادثه و یا گروه باشد، در حالی که مفاصل مربوط شده ممکن است از تعدادی علائم ویژه استعدادها خصوصیات، نتایج و یا کیفیات تشکیل شده باشند. مثلا "این عقیده که "مطمئن افراد تحصیل کرده‌ای هستند" موضوع "معلم" را به مفعوم "تحصیل کرده" منسوب می‌سازد. (باست Bassett، اسمایت Smythe ۱۹۷۹). ارزشها را بعنوان مفاهیم تقریبا "ثابتی از خوبی و بدی تعریف میکنند. اگرچه تغییر آن‌ها در مقایسه با تغییر عقاید کمتر است، اما، نمی‌توانیم بدون تشکیل اولیه عقاید، ارزشها را تعیین کنیم. نگرشها به بعد احساسی پاسخهای ما به مردم، موضوعات و حوادث اطلاق می‌گردند و همین نگرشهاست که احساسات دوستانه و بی‌انگیزگیها را منعکس میکنند.

همانگونه که متذکر گردید، تشکیل عقیده، عبارت از جریان ارتباط بین دو جنبه از دنیای شناختی (موضوع و خواص) فرد است، بیشتر عقاید اولیه، از تجارب مستقیم با محرکهای خاص منتج شده‌اند. مثلا "مشاهده رفتار کلاسی یک دانش‌آموز، معلم را قادر می‌سازد که یک سری از عقاید توصیفی را درباره شخصیت، خصوصیات، وضعیت اجتماعی، تواناییهای تحصیلی و مشخصات دیگر او شکل دهد. راه دیگر تشکیل عقاید شامل ترکیب نمودن تجارب گذشته با

مشاهدات مستقیم می باشد که عقاید استنتاجی را بوجود می آورد .
 عقاید استنتاجی ما را قادر می سازند درباره دیگران ،
 قضاوت های وسیعی بنمائیم که حصول آنها صرفاً " برپایه مشاهدات
 مستقیم مشکل است . نوع سوم شامل عقایدی است که در اثر مطالعه
 منابع مورد قبول بدست می آیند و بنام عقاید اطلاعاتی معروفند .
 بعضی از منابع متداول عقاید اطلاعاتی که در تشکیل عقیده معلم
 نسبت به شاگردان موثرند ، شامل پرونده های تحصیلی ، ریزنمرات ،
 معدل های سالیانه نظریه سایر معلمان و یا مشاوران تحصیلی
 می باشند .

بطور کلی این سه نوع عقاید - توصیفی ، استنتاجی ، و اطلاعاتی -
 زمینه های انتظاراتی را که معلمان از شاگردان دارند ، پایه -
 ریزی مینمایند . این سه قسم بر روی هر عمل متقابل یا دگرچی
 بصورت فردی و یا گروهی ، اثر میگذارند و بدون وجود آنها مراد
 با افراد تقریباً " غیرممکن است .

انواع دیگر انتظارات

بطور معمول انتظار عبارت از حالتی است که عکس العملی را
 درباره خصوصیت یک فرد یا افراد بیان میدارد . انتظارات به
 سه نوع آشکار (۱۳) ، نهان (۱۴) و مکتوب (۱۵) نیز تقسیم شده اند . بنا به
 تعریف فوق انتظارات آشکار یا اظهارات (۱۶) شامل اظهار نظر در مورد
 حوادث گذشته ، حال و یا پیش بینی در باره رفتار و یا خصوصیات
 دیگران می باشد . از سوی دیگر تجارب شخصی ایجاب می کنند که
 بعضی مواقع چیزی را از کسی انتظار داشته باشیم اما آنرا بروز
 ندهیم . همچنین این امر محتمل است که دیگران نیز بعضی
 انتظارات را آشکار ساخته و آنها را پنهان دارند (نهانی) .
 نوع سوم انتظارات (مکتوب) فقط در طبقات باسواد دیده میشود .

انواع انتظارات اجتماعی در تعلیم و تربیت

زیرا یک جمع با سواد و وسایل مکاتباتی دارند که آنها را برای ثبت و نگهداری سبیل‌های دائمی تر قادر می‌سازد. در بین این مکاتبات فرد می‌تواند انتظارات مکتوبی نظیر مقررات و قوانین، احکام و یا قضاوت‌های روزنامه نگاران را پیدا کند.

رفتار انسانی و بخصوص اعمال موفقیت‌آمیز هیچگاه در حلقه اجتماعی رخ نمی‌دهند، در نتیجه انتظار داشتن از دیگران در اینکه چه وقت، چگونه، و تحت چه شرایطی رخ می‌دهد، قابل اهمیت می‌باشد. در این مورد سه نوع مختلف دیگر از انتظارات را می‌توان شناسایی کرد: انتظارات معیاری، انتظارات وابسته به نقش، و انتظارات فردی (مایر Mayer، ۱۹۷۸).

(انتظارات معیاری (۱۷))

قسمتی از موجودیت هر گروه اجتماعی به وجود معیارهایی برای رفتار اعضاء آن گروه وابسته است. خانواده‌ها، ادارات، مدارس و سایر موسسات بدون پاره‌ای از موافقتها برای تنظیم انتظارات مربوط به اینک اعضاء آنها چگونه باید رفتار نمایند و یا حتی چگونه فکر کنند و اعتماد داشته باشند، نمی‌توانند وجود داشته باشند. بنابراین در داخل گروهها، انتظارات معیاری وجود دارند و بسته اینکه چه چیز ارزش انجام شدن را ندارد و چه چیز می‌تواند انجام شود، ارتباط پیدا می‌کنند. معیارهای هر گروه با وسعت رفتارهای قابل قبول و یا ممکن سروکار داشته و بعضی الگوهای رفتاری را بر برخی دیگر ترجیح می‌دهند. البته گروههای اجتماعی گوناگون نه تنها ممکن است در تعریف اینکه چه نوع اعمالی با ارزش و ممکن هستند، هم عقیده نباشند، بلکه در تعریف اینکه یک فرد چگونه باید رفتار نماید و یا موفق شود نیز با هم اختلاف نظر داشته باشند. وقتی می‌بینیم کودکی از مدرسه دلسرد شده، بجاست گروههای

اجتماعی را که کودک در آنها شرکت داشته مورد توجه قرار دهیم. در این خصوص، تحقیق آلوین Alwin واتو Otto (۱۹۷۷) نشان می‌دهد که متغیرهای محیط مدرسه تاثیر قابل توجهی را در انتخاب رشته تحصیلی دانشگاهی و همکاری همکلاسان در دانش‌آموزان سالهای آخر دبیرستان باقی می‌گذارد. این تحقیق همچنین نظریات بررسی‌های قبلی را مورد تائید قرار می‌دهد. بررسیهای قبلی نشان می‌دادند که (کلمن Coleman، ۱۹۷۸) اختلاف متغیرهای گوناگون در داخل یک مدرسه، به نسبت تفاوتها در میان مدارس مختلف، بر روی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر بیشتری خواهد داشت.

به اعتقاد کلمن Coleman (۱۹۶۱) گروه (۱۸) همسن، نقش مهمی را در شکل دادن نگرش دانش‌آموزان بسوی کارمدرسه بازی میکنند و برای توضیح اینکه چرا بازده تحصیلی دانش‌آموزان در بین دبیرستانهای مختلف، متفاوت است، باید نگاهی به ارزشها و معیارهای گروه همسال آنها در هر دبیرستان بیاندازیم. علاوه بر اینها، باید تفاوت معیارها و ارزشهایی را که دبیرستانها برای فعالیتهای فوق برنامه خویش قائلند، در نظر داشت.

این سؤال که " برای پیشرفت فعالیتهای آموزشی دانش‌آموزان چگونه باید در آنها انگیزه ایجاد کرد" همواره مورد توجه مربیان آموزشی در تمام سطوح تشکیلات تعلیم و تربیت رسمی بوده است. مربیان برای پاسخ دادن به این سؤال روشهای مختلفی را بکار برده‌اند که یکی از آنها نظریه ایجاد انگیزه (۱۹) توسط انتظار می‌باشد. دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت سعی کرده‌اند این نظریه را بعنوان عاملی در جهت ترغیب دانش‌آموزان برای کار بهتر مورد آزمایش قرار دهند. اساساً این نظریه بیان میدارد که اگر به فردی هدف مطلوبی داده شود و مسیر نیل به آن هدف مشخص گردد، او برای رسیدن به هدف کوشش فراوان مبذول خواهد نمود. بنابه این نظریه برای ایجاد انگیزه نه تنها باید هدف مطلوب باشد و

انواع انتظارات اجتماعی در تعلیم و تربیت

راه‌نیل به آن هدف مشخص گردد، بلکه فردبایستی باورداشته باشد که کوششهای او امکان دستیابی به هدف را بیشتر خواهد کرد. دانشمندان رسیدن به هدف را متکی به وسیله و عمل می‌دانند (پلزنیکی Polczynski و شیرلند Shirland، ۱۹۷۷). با استفاده از این نظریه، ممکن است که با تعیین راه حصول هدف مطلوب، میزان انتظارات و کوششهای دانش‌آموزان را بالا برد و برای عمل بهتر برانگیخت.

(۲۰) (انتظار وابسته به نقش)

این اصل که انگیزه پیشرفت، به موقعیت اجتماعی فرد در گروه وابسته است، کاربرد وسیعی دارد. تحقیقات بسیاری نشان می‌دهند که پیشرفت تحصیلی نتیجه روابطی است که در برگیرنده عوامل محیطی، درون فردی و بین فردی می‌باشند. نمونه‌ای از تاثیر روابط بین فردی در موفقیت، نقشی است که انتظارات معلم در تعیین میزان کار دانش‌آموزان بازی می‌کند. انتظارات معیاری مشخص و متداول در مورد افرادی بخصوصی که مقام معینی را در یک گروه دارا می‌باشند، انتظارات وابسته به نقش را تشکیل می‌دهند. برای نمونه، می‌توان مجموعه انتظارات درباره فردی که نقش رهبر را در یک گروه بعهده دارد از این قبیل دانست. چگونگی تعیین نگرشهای فردی وسیله دیگران و نقش مهم آنها در شکل دادن رفتارها بعنوان یکی از اصول مهم نظریه‌های جامعه‌شناسی مورد قبول واقع گردیده است. در این مورد، بررسی جالب انجام شده وسیله پیکو Picou و کارتر Carter، (۱۹۷۵) یک مدل علیتی را در تاثیر نسبی والدین، معلمان و همسالان در تشکیل خواسته‌های دانش‌آموزان نشان می‌دهد. این دو پژوهشگر دریافته‌اند محیطی که دانش‌آموزان در آن زندگی می‌کنند دارای اهمیت زیادی

می‌باشد. این اهمیت، بیشتر درالگو قراردادن دیگران توسط نوجوانان، قابل ذکر است. مثلاً "نوجوانان شهری بطور آشکار آرزوهای تحصیلی خود را در اثر توجه والدین بیشتر از نوجوانان روستائی توسعه می‌دهند. چنین بنظر می‌رسد که آمال و آرزوهای نوجوانان شهری از دو منبع موثر "مهم شمردن" (۲۱) دیگران وجود می‌آیند؛ مخالفتها یا توجه والدین و مدل قراردادن همسالان، در حالیکه آرزوهای نوجوانان روستائی کمتر توسط مخالفتها یا توجه والدین، بلکه بیشتر از لحاظ رفتار مدل قرار گرفته همسالان تاثیر می‌پذیرند.

در خصوص نقش معلم و شاگرد در کلاس بعضی انتظارات حالت عمومی بخود گرفته‌اند. مثلاً "سکوت در کلاس پایه نقش دانش‌آموز در بیشتر مجموعه‌های آموزشی است و دانش‌آموزانیکه این امر را رعایت نمی‌کنند، بعنوان افرادی که دارای مشکل بوده و یا شلوغ هستند، نام گذاری میشوند. از سوی دیگر کسانی که میخواهند خود را بعنوان دانش‌آموزان ایده‌آل وانمود کنند، صحبت‌های معلم را گوش می‌دهند، در موقع مقتضی برای پاسخ دادن به سئوالات معلم و یا طرح سئوالات خویش دست را بلند می‌کنند، و نظم کلاس را کاملاً رعایت مینمایند. برعکس دانش‌آموزان، هرگز پذیرفته نشده‌اند و انتظار هم نمی‌رود که معلمان ساکت، فعل پذیر و یا تسلیم شونده باشند، بلکه نقش آنها ایجاب می‌کند که فعال بوده، تدریس کنند، و رفتار دانش‌آموزان را خود کنترل نمایند.

انتظارات فردی (۲۲)

علاوه بر سایر انتظارات اجتماعی جنبه دیگری از انتظارات وجود دارد که وابسته به فرد می‌باشند. اخیراً "تحقیقات قابل ملاحظه‌ای در این باره صورت گرفته که تاکید آنها بر انتظارات

انواع انتظارات اجتماعی در تعلیم و تربیت

معلم از شاگردان متمرکز گردیده است. کوپر Cooper (۱۹۷۹) با مروری بر پژوهشهای مربوط به انتظارات فردی و پس از بحث جنبه‌های مختلف روابط متقابل شاگردان و معلم، نتیجه می‌گیرد که تفاوت در تواناییها و زمینه‌های تحصیلی گذشته شاگردان، معلم را به تشکیل انتظارات گوناگون درباره کارآیی آنها رهنمون می‌شود. انتظارات، بر ادراک معلم برای بررسی بازده کار شاگردان تاثیر گذاشته و این ادراک شخصی‌نوبه خود بر اتمسفر کلاس درس و انتخاب بعضی از شاگردان برای کار بیشتر با آنها (تصحیح تکالیف درسی، گفتن نمره امتحان وغیره) موثر خواهد بود. باید در نظر داشت که جو منفی و معیارهای منفی بازخورد^(۲۳)، کوشش و قوه ابتکار دانش‌آموز را کم کرده و بالاخره نقصان بازده کار او را باعث می‌شود.

نزدیکی انتظارات و چگونگی انواع روابط متقابل در کلاس درس قابل ذکر است. بروفی Enoophy و گود Good (۱۹۷۰) در یک مرور انتقادی به نوشتجات نتیجه می‌گیرند دانش‌آموزانی که انتظارات کمی از کل محیط مدرسه دارند، مسائل انضباطی بیشتری را در کلاس بوجود می‌آورند. کمتر به سئوالات معلم توجه کرده یا جواب می‌دهند و در برابر گروهی دیگر از همکلاسان خود جبهه می‌گیرند. تحقیق مشابهی کلا^{۲۴} این نتایج را تایید میکند (Cooper، بارون Baron، ۱۹۷۷).

لاکهد Lockheed (۱۹۷۷) معتقد است که انتظارات معلم بر اساس میزان موفقیت دانش‌آموزان بنا گردیده و تعصب منفی نسبت به دانش‌آموزان اقلیت (منظور اقلیتهای نژادی و مذهبی است) در آنها بچشم نمی‌خورد. تحقیق انجام شده وسیله گیلانگ Gillung و راکر Rucker (۱۹۷۷) نشان می‌دهد که معلمان از دانش‌آموزانیکه با آنها مارک کم کار (تنبل) چسبیده است، انتظارات کمتری دارند تا آنهایکه دارای رفتارهای مشابهی بوده اما

چنین مارکی را ندارند. این مطلب درباره معلمانى که با کودکان ویژه و معلولین کار می‌کنند، نیز صادق است. نتایج تحقیق صورت گرفته بوسیله مارینی (Marini) و گرین برگر (Green berger) (۱۹۷۸) در مورد خواسته‌های تحصیلی دختران و پسران کلاس یازده نشان می‌دهند که پسران مدارج آموزشی بالاتری را نسبت به دختران آرزو و انتظار دارند، اما اختلاف سطح خواسته‌ها و انتظارات تحصیلی در دختران بیشتر از پسران است.

این اصل که، انتظار هر فرد در قضاوت‌ها و ارزشیابی‌های بعدی او از دیگران موثر واقع می‌شود، معمولاً صادق است. در این زمینه تحقیق سیندر (Synder) و کلیر (Clair) (۱۹۷۶) نشان می‌دهد که نمره‌های درسی مورد انتظار دانشجویان تاثیر قابل ملاحظه‌ای را بر ارزشیابی آنها از کار استادان دارد. دانشجویانیکه انتظار نمره کمی را داشته ولی نمره بالا گرفته‌اند، استاد را برای تدریس بهتر و امتحان او را مورد علاقه خود ارزیابی کرده و دانشجویانیکه نمره کم گرفته‌اند، ارزشیابی ضعیفی به استاد نسبت داده‌اند.

یافته‌های هامفریز (Humphreys) و ستابسز (Stabbs) (۱۹۷۷) نشان می‌دهند که انتظارات معلم از دانش‌آموزان در دوره‌های راهنمایی تحصیلی و سالهای اول دبیرستان تاثیر فوق العاده‌ای در وضع تحصیلی دانش‌آموزان دارد. اما در سالهای آخر دبیرستان و دانشگاه بتدریج این تاثیر کمتر می‌شود.

باید در نظر داشت که انتظارات معلمان یگانه نمونه چنین انتظارات متداولی نبوده بلکه انتظارات والدین و گروه‌های همسال دارای اهمیت فوق العاده است که از محدوده این بحث خارج می‌باشد.

خلاصه و نتیجه

بعد از بحث کوتاهی راجع به اهمیت و تاثیر معیارها، نقش‌ها، و انتظارات، به توضیح انواع انتظارات با توجه به تحقیقات اخیر پرداخته و بر انتظارات معلم از شاگردان و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تاکید بیشتر اعمال گردیده است.

استنتاجهایی که معلم درباره پیشرفت تحصیلی حال و آینده و رفتار کلی دانش‌آموزان در کلاس صورت می‌دهد، انتظارات او نامیده میشوند، این انتظارات میتوانند مربوط به کل کلاس یا دانش‌آموز مشخصی باشند. انتظارات معلم می‌توانند شامل: عقاید او در خصوص تواناییهای دانش‌آموزان، استعداد بهره‌گیری آنها از آموزش، مشکل بودن مواد درسی برای همه کلاس و یا عده‌ای از آنها، تدریس بصورت گروهی یا فردی نیز باشند.

انتظارات معلم در باره فرد فرد دانش‌آموزان میتواند از طریق پرونده تحصیلی (تستهای هوش و پیشرفت تحصیلی، نمره‌های درسی سالهای قبل، نظریات معلمان گذشته، اطلاعات فامیلی و غیره) یا برخوردهای کلاسی (انگیزه، رفتار مطابق با قوانین مدرسه، و عادات کلی دانش‌آموز) شکل گیرند. بزبانی دیگر معلم انتظارات خویش را با توجه به عملکرد دانش‌آموزان توسط مشاهده مستقیم، استنتاج، و اطلاعات ناشی از منابع دیگر شکل می‌دهد.

انتظارات ممکن است بصورت معیاری، وابسته به نقش و یا فردی در گروههای مختلف ظاهر شوند. در خصوص تعلیم و تربیت، رفتار معلم نسبت به فرد فرد دانش‌آموزان در نتیجه انتظارات او و برای کارکرد دانش‌آموزان متفاوت است. معلم انتظارات خود را برای پیشرفت دانش‌آموزان براساس کار آنها شکل داده و براین اصل پاسخهای متفاوت می‌دهد. خصوصیات شخصی دانش‌آموزان (قیافه

ظاهری، جنس و غیره) تاثیرات محسوسی بر روی انتظارات معلم از عملکرد آنها میگذارد.

نکته قابل توجه در مورد دقت انتظارات معلم و انعطاف پذیری آنهاست. زیرا انتظارات نامتناسب و بدون دلیل معلم در صورتیکه مایل به تجدید نظر در آنها نبوده و تصمیمات آموزشی را بر آنها متکی نماید، باعث صدمات جبران ناپذیری به دانش آموزان خواهند بود.

بطور کلی، معیارها، نقشها و انتظارات ضوابط عمومی در گروههای اجتماعی بوده و دارای اثراتی بر نگرشها، قصاوتها و اعتماد بنفس اعضاء هر گروه میباشند.

یادداشتها

- 1- Field Theory
- 2- Face- To- Face Groups
- 3- Self- Fulfilling prophecy   این اصطلاح را می‌توان
" پیشگوئی خودپردازی " نیز تعبیر نمود.
- 4- Norms
- 5- Roles
- 6- Expectations
- 7- Values
- 8- Roles
- 9- Expectations
- 10- Cognitive- Structure
- 11- Attitudes
- 12- Values
- 13- Overt   Expectations
- 14- Covert   "
- 15- Written   "
- 16- Enunciations
- 17- Normative Expectations
- 18- Peer Group
- 19- The Motivation Theory of Expectancy
- 20- Role Expectations
- 21- Significant others
- 22- Individualized Expectations
- 23- Feedback   " پس‌خورد " نیز گفته شده است .

- Alwin, D.F. & Otto, L.B. 'High School Context Effect on Aspiration' *Sociology of Education*, 1977, Vol.50.
- Basset, R.E. & Smythe, M.J. *Communication and Instruction* New York: Haper & Row Publishers, 1979, 259-273.
- Biddle, B.J. *Role Theory*, New York : Academic Press, 1979.
- Brophy, J. & Good, T. "Teacher'S Communication of Differential Expectations for Children's Classroom performance" *Journal of Educational Psychology*, 1970, Vol.61, 365-374.
- Coleman, J.S. "Equality of Educational Opportunity" in Hurn, C.J.(ed). *The Limits and Possibilities of Schooling* , Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1978.
- Coleman, J.S. *The Adolescent Society*. New York: Free Press, 1961.
- Cooper, H.M. " A Model for Teacher Expectation Communication and Performance Influence" in *Review of Educational Research*, 1979, Vol 49, PP. 389-410.
- Cooper, H.M., & Baron, R.M. " Academic Expectations and Attributed Responsibility as predictors of professional Teachers" Reinforcement Behavior", in *Journal of Educational Psychology*, 1977, Vol. 69, PP. 418-490.
- Gillung, T.B. & Rucker, C.N. " Labels and Teacher Expectations" in *Experimental Children*, 1977, Vol, 43, No. 7, PP. 464-465.

- Humphreys, L.G., & Stubbs, J. "A Longitudinal Analysis of Teacher Expectation, Student Expectation, and Student Achievement", in *Journal of Educational Measurement*, 1977, Vol. 14, PP. 261-270.
- Hurn, C.J. *The Limits and Possibilities of Schooling*. Boston: Allyn and Bacon, Inc. 1978.
- Lockheed, M.E. "Some Causes and Consequences of Teacher Expectations Concerning Pupil Performance" in *California Journal of Teacher Education*, 1977, Vol. 4, No. 2, PP. 400-56.
- Maehr, M.L. "Sociocultural Origins of Achievement Motivation", in Bar-Tal, D. & Saxe, L. (eds). *Social Psychology of Education*, New York: John Wiley & Sons 1978.
- Marini, M.M. & Greenberger, E. "Sex Differences in Educational Aspirations" in *American Educational Research Journal*, 1978, Vol. 15, PP. 67-69.
- Picou, S.J., & Carter, M.T. "Significant- Other Influence and Aspiration" in *Sociology of Education*, 1976, Vol. 49, PP. 12-22.
- Polczynski, J.J. & Shirland, L.E. "Expectancy Theory and Contract Grading Combined as an Effective Motivational Force for College Students", in *The Journal of Educational Research*, 1977, Vol. 70, PP. 238-242.
- Rosental, R. & Jacobsen, E. *Pygmalion in the Classroom*. New York: Holt, Rinehart, and Winston, Inc, 1968.
- Sargent, S.S. & Williamson, R.C. *Social Psychology*,

- New York: The Ronal Press Company, 1966.
- Schmuck, R.A. " Application of Social Psychology to Classroom Life", in Bar-Tal, D., & Saxe L.(eds.) **Social Psychology of Education**, New York: John Wiley & Sons, 1978.
- Schwartz, A.J. **The Schools and Socialization**. New York: Harper & Row Publishers, 1975.
- Synder, C.R. & Clair, M. " Effect of Expected and obtained Grades on Teacher Evaluation and Attribution of Performance", in **Journal of Educational Psychology**, 1976, Vol. 68, No.1, pp. 75-82.
- Trow, W.C. & Zander, A.F. & Morse, W.C. & Jenkins, D.H. "Psychology of Group Behavior" in Rosenblith, J.F. & AllinSmith, W. & Willims, J.P.(eds.) **The Causes of Behavior** Bostn: Allyn and Bacon, Inc., 1972.